

Öfverinspektören för sinnessjukvården i riket

Holmberg, Anton Edvard Teodor,

46 I f Br.

National Library
of Sweden

HOLMBERG

(Me)
Sinnssjuk.
(Bj)
o

HYGIEA.

MEDICINSK OCH FARMACEVTISK MÅNADSSKRIFT

UTGIFVEN AF

SVENSKA LÄKARE-SÄLLSKAPET

REDIGERAD AF

Prof. Dr P. J. WISING

UNDER MEDVERKAN AF

Dr IVAR ANDERSSON, Prof. Dr JOHN BERG, Prof. Dr F. LENNMALM och
Dr F. W. WARFVINGE.

SEXTIONDETREDJE BANDET.

Stockholm, Isaac Marcus' Boktryckeri-Aktiebolag, 1901.

Separataftryck

1901.

HYGIEA

MEDICINISKA OCH FARMACEVTTISKA HÄNSYFTNINGAR

SVENSKA LÄKARE-SÄLLSKAPET

PROF. DR. P. E. WERSING

LEKTOR I HYGIEA

ALLTÄNSKEDSBERGET, SÖDER ÅRSTADEN, NÄR LINDA GÅRDEN

ÅR 1881

STENLITHOGRÄFVINGEN

Öfverinspektören för sinnessjukvården i riket.

Af Anton Holmberg.

Den 20 februari detta år fattades i Riksdagens båda kamrar enstämmit ett beslut, hvarigenom, enligt hvad antagligt är, den definitiva lösningen gifvits åt en fråga, som ej blott sedan 8 år tillbaka inom vårt lands läkarekår tagit uppmärksamheten i anspråk, utan äfven under någon del af denna tid kan sägas hafva upprört hela den svenska allmänheten. Frågan har nämligen, på samma gång den ingriper i organisationen af en mycket omfattande gren af sjukvården, äfven sin stora sociala innebörd. Den rör de sinnessjukas rättsskydd.

För något mer än ett tiotal år sedan uppstod i en del främmande länder en stark rörelse i syfte att bereda ökad rättsskydd åt de å sinnessjukanstalter intagna personer, hvarjämte i sammanhang härmed tvifvelsmål uttalades, huruvida gällande författningar och reglementen samt därpå grundade förfarande af läkare och andra vederbörande kunde anses innebära trygghet mot öfvergrepp eller misstag vid sinnessjukvården.

Äfven vårt land hade icke förblifvit alldeles främmande för denna rörelse, då genom åtskilliga omständigheters sammanträffande frågan på en gång fick aktuell betydelse. Men detta hör till historiken, hvilken vi anhålla att för denna gång få sätta sist.

Låtom oss i stället först se till reformens innehåll!

Det ofvan antydda riksdagsbeslutet, hvilket fattades i enlighet med en af Kongl. Maj:t framlagd proposition, innehöll, att till arfvode åt en öfverinspektör för sinnessjukvården i riket samt till resekostnads- och traktamentsersättning för af honom i tjänsten företagna resor må från och med år 1902 utgå ett årligt belopp af 11,000 kronor af förslagsanslaget till hospitals underhåll.

Den genom detta beslut tillsvidare fastslagna öfverinspektörs-institutionen har redan varit på försök tillämpad i vårt land under de sista två åren. På Medicinalstyrelsens förslag förordnade nämligen Kongl. Maj:t från den 1 maj 1899 öfverläkaren vid Uppsala hospital, professoren T. Nerander att för en tid af ett år vara öfverinspektör för sinnessjukvården i riket,

och då denne efter årets slut önskade återgå till sin ordinarie tjänst, gafs enahanda förordnande åt asylläkaren i Lund, docenten B. Gadelius.

Öfverinspektörens uppgift framgår närmare af den provisoriska instruktion, som för nämnda båda personer varit gällande och i hufvudsaklig enlighet med hvilken öfverinspektörens verksamhet äfven för framtiden torde blifva bestämd. Instruktionen innefattar hufvudsakligen följande åligganden:

- 1) att efter af Medicinalstyrelsen godkänd reseplan en eller flera gånger årligen inspektera de offentliga anstalterna för sinnessjuka och därvid såväl genom personlig undersökning som ock annorledes göra sig noga underrättad om de sjukas behandling och skötsel samt särskildt deras behof af hospitalsvård;
- 2) att vid sina besök å anstalterna ägna särskild uppmärksamhet *dels* åt de efter senaste besöket intagna, i afseende på hvilka han genom såväl personlig undersökning som granskning af intagningshandlingar och journaler bör pröfva, huruvida de verkligen äro i behof af vård å anstalt, *dels* åt dem bland patienterna, hvilkas utskrifning såsom tillfrisknade eller väsentligt förbättrade eller med anledning af bestämmelserna i § 45 af gällande hospitalsstadga den 2 november 1883 ¹⁾ kan ifrågasättas, *dels* äfven åt frågor om utskrifning af straff- eller rannsakningsfångar och sådana för brott tilltalade, som i anseende till sinnessjukdom ej kunnat till fällas; ägande, utom i det sistnämnda fallet, öfverinspektören, där han så finner lämpligt, att förordna om utskrifning och därom skriftligen underrätta såväl Medicinalstyrelsen som vederbörande direktion;
- 3) att taga noggrann kännedom om användningen af tvångsmedel och därvid tillse, att desamma ej missbrukas;
- 4) att upptaga och pröfva klagomål öfver behandlingen af de sinnessjuka och med anledning deraf vidtaga de åtgärder, som må vara af behofvet påkallade;
- 5) att utöfva inseende och kontroll öfver sjukvården vid de enskilda anstalterna för sinnessjuka och för sådant ändamål inspektera dessa anstalter, på sätt om de offentliga anstalterna är föreskrifvet, därvid öfverinspektören jämväl må förordna om sinnessjuks utskrifning;
- 6) att förrätta sådan inspektion, som af Medicinalstyrelsen förordnas i och för tillsyn å behandlingen af sinnessjuka, hvilka icke vårdas å offentlig eller enskild anstalt; samt

¹⁾ Dessa bestämmelser angå utskrifning af obotlig sinnessjuk, som längre tid varit å hospital eller asyl vårdad och ej visat sig vådlig för sig eller andra.

7) att till Medicinalstyrelsen skriftligen afgifva såväl redogörelse för hvarje inspektion som äfven årligen berättelse öfver sin verksamhet jämte förslag till de åtgärder, som kunna anses nödiga och nyttiga för en ändamålsenlig utveckling af sinnessjukvården.

Förutom dessa rena inspektörs-äligganden har ock öfverinspektören att, vid förfall för vederbörande hospitalsreferent i Medicinalstyrelsen, på kallelse inträda såsom adjungerad ledamot af Styrelsen äfvensom i öfrigt, i den mån hans tid medgifver, biträda Styrelsen vid handläggningen af hospitalsärenden och rättsmedicinska frågor rörande personers sinnesbeskaffenhet.

Såsom af ofvanstående synes, är öfverinspektörens verksamhet hufvudsakligen af kontrollerande art. Han tillser, att ingen obehörigen blir intagen eller kvarhållen å anstalt för sinnessjuka, och är för detta ändamål beklädd med så stor makt, att han kan, äfven mot anstaltens läkares vilja, förordna om utskrifning af patient (endast med undantag för s. k. kriminalpatienter). Han tillser vidare, att behandlingen af de sjuka å dessa anstalter är så tvångsfri som omständigheterna medgifva. Till området för hans öfvervakande myndighet höra ej blott rikets hospital och asyler, utan äfven alla andra slag af anstalter, där sinnessjuka mottagas, såsom därafdelningarna vid lasarett och vid vissa större fattigvårdsinrättningar, de (f. n. 4) privata vårdanstalterna för sinnessjuka samt slutligen äfven åtskilliga sjukhem, där ej flera än 5 sinnessjuka på en gång vårdas och hvilka därför ej betraktas såsom anstalter utan såsom enskilda hem.

Beträffande tillsättningen skall öfverinspektören förordnas af Kongl. Maj:t för 5 år i sender.

Af de 11,000 kronor, som i den Kongl. propositionen begärdes och nu, på sätt ofvan meddelats, af Riksdagen beviljats att årligen utgå för öfverinspektörens räkning, utgöra 8,000 kronor arfvode och 3,000 kronor äro beräknade till bestridande af rese- och traktamentskostnaderna under inspektionsresorna.

En så högt aflönad och med så vidsträckt myndighet beklädd ämbetsman skapas icke i vårt land, utan att ett känt behof ligger till grund därför och att detta behof underkastats en långvarig och allsidig pröfning. Att så äfven i detta fall varit händelsen, skall en blick på frågans öden till fulla visa.

Redan i slutet af 1880-talet, närmare bestämdt 1887, hade Riksdagens revisorer i berättelsen öfver sina samma år å rikets flesta hospital företagna besök framställt åtskilliga anmärkningar mot vår ännu gällande hospitalsstadga (af d. 2

november 1883). hvilken de funnit otillräcklig ur rättsskyddets synpunkt. Härpå hade Medicinalstyrelsen i infordradt utlåtande svarat med att försvara stadgan och därvid stannade det — för den gången. Men 6 år senare inträffade en händelse, som gaf nytt lif åt den af revisorerna väckta frågan. Det var den, ännu för de flesta välbekanta tilldragelse från år 1893, då en landtbrukare från Halland blef genom nära anhörigas försorg intagen på en enskild vårdanstalt för sinnessjuka, men efter ett par månader åter utsläppt genom några vänners ingripande, hvilka förmenade, att han icke vore sinnessjuk, åtminstone icke »hospitalmässig», utan att han blifvit i egenmyttiga afsikter »inspärriad». Sedan pressen tagit saken om hand, gafs därät en sådan färg och betydelse, att hela landet lifligt upprördes af de faror, som, utan att den stora allmänheten annat det minsta, tycktes hota den personliga friheten i vårt gamla Sverige. Begagnande sig af några försummelser, som i afseende på intagningshandlingarna ägt rum, ingaf en af de ofvanberörda vännerna en anmälan till justitieombudsmannen, hvilket ledde till åtal mot anstaltens läkare, som dömdes till 100 kronors böter för uraktlåtenhet att iakttaga (i hospitalsstadgan) föreskrifna former.¹⁾

Men icke nog härmed. Samma vän, hvilken äfven var ledamot af Riksdagens Andra Kammare, väckte där vid 1894 års Riksdag en motion, hvari föreslogs, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utfärdandet af bestämmelser, hvilka, sammanfattade i 5 punkter, alla åsyftade en ökad kontroll ej blott öfver anstalterna för sinnessjuka, såväl statens som enskilda, äfvensom hemmen, där sådana sjuka vårdades, utan äfven i viss mån öfver Hospitals-överstyrelsen. Denna motion, hvilken vidlyftigt och i starka färger skildrar, närmast med stöd af det nyligen passerade, alla de förmenta bristerna i våra hospitalsförfattningar och vid deras tillämpning, remitterades af Kammaren till ett tillfälligt utskott, som i afgifvet utlåtande tillstyrkte en skrifvelse till Kongl. Maj:t, dock endast beträffande 3 af de 5 punkterna, hvarvid äfven dessa 3 underkastats modifierande ändringar. Utlåtandet, som är under-teckadt af d. v. häradshöfdingen D. G. Restadius (några år senare konsultativt statsråd, död 1900) är synnerligen väl affattadt, särskildt beträffande de 2 afstyrkta punkterna, hvilka

¹⁾ Då vi af den historiska sanningens kraf här nödgats *renovare do-
lorem*, hafva vi — af samma hänsyns-skäl, som förmäde Sv. Läkaresäll-
skapet att ur sina tryckta förhandlingar utsluta den i Sällskapet hållna
diskussion i ämnet — åtminstone utelämnat alla namn. Vi endast hänvisa
framtida forskare till justitieombudsmans-expeditonen, där originalhandlin-
garna i detta celebra mål finnas förvarade. (Not af förf.)

afsägo att stadga dels skyldighet för vederbörande läkare att till Medicinalstyrelsen i afskrift insända intagningshandlingarna ej blott — såsom nu är föreskrifvet — för de å enskilda anstalter intagna, utan äfven för alla patienter å rikets hospital, dels åliggande för Medicinalstyrelsen att förvara samtliga dessa handlingar i sitt arkiv, hvilket senare tydligen åsyftade deras tillgänglighet såsom offentliga handlingar för allmänhet och press.

Sedan Andra Kammaren i enlighet med sitt utskotts förslag för sin del beslutit en skrivelse till Kongl. Maj:t, inbjöds Första Kammaren att deltaga i skrifvelsen. Frågan remitterades också här till ett tillfälligt utskott, men detta fann den ifrågasatta skrifvelsen, äfven beträffande de 3 kvarstående punkterna i motionen, olämplig och hemställde, att Första Kammaren ej måtte biträda medkammarens beslut. Och då Första Kammaren resolverade i öfverensstämmelse härmed, gick sålunda enligt riksdagsordningens bud hela den tillämnade skrifvelsen om intet.

Vid frågans afgörande i Första Kammaren, hvilket skedde utan votering, hade generaldirektören Almén, ensam talare vid detta tillfälle, ett anförande, hvori han, efter att hafva kritiserat den ifrågavarande motionen och bemött de däri gjorda angreppen mot såväl läkarekåren i sin helhet som Medicinalstyrelsen, emellertid slutar med att tillstyrka en af läkare och jurister i förening verkställd revision ju förr desto hellre af vår hospitalsstadga, »på det att misstro till hospitalsväsendet ej må utspridas och rotfästas hos en på detta område okunnig allmänhet».

Dessa ord af Medicinalstyrelsens chef gå igen uti en af Styrelsen den 12 september samma år till Kongl. Maj:t af-låten skrivelse, hvori Styrelsen »på grund af de anmärkningar, som under senaste åren framställts mot lämpligheten af vissa föreskrifter i gällande hospitalsstadga», hemställer, det Kongl. Maj:t måtte taga under pröfning, huruvida icke en kommitté borde erhålla i uppdrag att revidera denna stadga, i hvilket fall Styrelsen föreslår, att bland de kommitterade måtte förordnas läkare och jurister.

Redan den 5 nästföljande oktober tillsatte Kongl. Maj:t en kommitté med det allmänna uppdraget »att granska stadgan angående sinnessjuka den 2 november 1883 och afgifva förslag till de förändringar däri, som kunde anses vara af behofvet påkallade.» Kommittén, till hvars ordförande förordnats generaldirektören Almén, hade till ledamöter 1 hospitalsläkare (öfverläkaren vid Stockholms hospital för sinnessjuka, professoren

E. Hjertström) och 2 jurister (däribland ofvanbemälde häradshöfding Restadius) äfvensom en medlem af en hospitalsdirektion.

Den 29 februari 1896 hade denna kommitté fullgjort sitt uppdrag och afgaf sitt betänkande, åtföljdt af förslag till ny hospitalsstadga. Den väsentligaste bland de af kommittén föreslagna förändringarna i stadgan afsåg — såsom ju var att vänta — ökade kontroller å patienters intagning, behandling och kvarhållande på anstalterna. Enligt gällande stadga — så resonerade kommitterade — funnes visserligen redan två slag af sådana kontroller, nämligen den, som utöfvades af Medicinalstyrelsen genom inspektioner, och den, som tillkom hvarje hospitaldirektion beträffande den under densamma lydande anstalten. Men med den utsträckning, hospitalsväsendet numera vunnit, hade Medicinalstyrelsens inspektion sin hufvudsakliga betydelse i ekonomiskt, hygieniskt och administrativt afseende och kunde endast i ringa mån innebära kontroll å den detaljerade sinnessjukvården. Och, beträffande hospitalsdirektionerna, kunde de med sin nuvarande sammansättning icke sägas äga erforderlig kompetens för en granskning i sjukvårdsafseende. På dessa grunder föreslår kommittén, att vid sidan af nämnda myndigheter måtte inrättas ytterligare två. Den ena af dessa skulle vara den ofvan omtalade öfverinspektören för sinnessjukvården i riket. Den andra skulle bestå i de s. k. inspektionsnämnderna, en af Kongl. Maj:t inom hvarje hospitaldirektion utsedd delegation, innefattande, utom öfverläkaren, två af direktionens ledamöter, bland hvilka två den ena skulle vara läkare, den andra, där så lämpligen kunde ske, en juridiskt bildad person. Dessa inspektionsnämnder skulle under mellantiderna mellan öfverinspektörens besök och minst 2 gånger i månaden verkställa en med hans likartad inspektion, därvid särskildt de nyintagna patienterna skulle göras till föremål för en kontrollerande granskning genom såväl personlig undersökning som studium af deras intagningshandlingar. Dessa nämnder skulle ock äga samma rätt som öfverinspektören att utskrifva patienter.

Mot förslaget att inrätta en inspektionsnämnd för hvarje af statens anstalter för sinnessjuka hade inom kommittén Professor Hjertström reserverat sig. Han anser detta förslag principiellt oriktigt, emedan det tillade flertalet af denna nämnd en befogenhet, till hvars utövande det ej kunde anses äga eller ens förvärfva skicklighet. »Om denna inspektion» — säger reservanten — »utöfvas i enlighet med förslagets bestämmelser, skall den, enligt min åsigt, lätt verka till skada för dem, den afser att skydda, i det den ingriper störande i behandlingen af de å kuranstalten intagna under den tid, då de

isynnerhet böra åtnjuta hvila och, såvidt möjligt är, ostördt lugn. Då förhastade utskrifningar af sinnessjuka otvifvelaktigt komma att äga rum, därest de båda icke sakkunniga ledamöterna af nämnden fullgöra sitt uppdrag i enlighet med förslagens mening, kan icke blott de sålunda utskrifna utan äfven dessäs närmaste och allmänheten tillfogas en skada, hvars omfång icke kan på förhand beräknas.»

Öfver hospitalskommitténs förslag i dess helhet hafva hörts dels Kongl. Maj:t:s samtliga Befallningshafvande, hvilka i sin tur inhämtat yttranden från förste provinsialläkarna samt provinsial-, extra provinsial- och stadsläkarna, dels Medicinalstyrelsen, som infortrat yttranden från alla hospitalsdirektioner och chefläkare vid hospitalen. Alla dessa i frågan tillsporda läkare och myndigheter hafva biträdt förslaget om en öfverinspektör. Däremot har ett starkt flertal, däribland Medicinalstyrelsen och samtliga hospitalsläkare och hospitalsdirektioner, afstyrkt — hufvudsakligen på de ur Professor Hjertströms reservation här ofvan anförda skälen — inrättandet af inspektionsnämnder. Sedan därjämte öfverinspektörsinstitutionen blifvit — såsom vi förut meddelat — under någon tid praktiskt pröfvad och resultatet häraf befunnits tillfredsställande, fann sig Kongl. Maj:t äga goda skäl för att — då medel skulle hos Riksdagen begäras för tillämpning af den nya hospitalsstadga, Kongl. Maj:t i administrativ väg, enligt hvad statsverkspropositionen förebådat, kommer att utfärda — hemställa om anslag till en öfverinspektör men däremot icke till inspektionsnämnder. Och denna hemställan hafva nu Riksdagens båda kamrar utan votering bifallit.

Den misstro, som i 1894 års Andra Kammare framträdde mot läkares kontrollerande af läkare, och de yrkanden, som där — såväl i den ofvan omtalade motionen som i Andra Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande däröfver — gjordes på beredandet af plats för ett borgerligt element vid utöfningsen af den ifrågasatta skärpta kontrollen öfver sinnessjukvården, tyckas sålunda hafva försvunnit. Den Kongl. propositionen ställer emellertid i utsikt, för den händelse öfverinspektören ej skulle befinnas tillfyllestgörande, en ytterligare ökning i denna kontroll och vid sådant förhållande kunna väl *alia*, synes det, med belåtenhet hälsa den viktiga reform på sinnessjukvårdens område, som, hufvudsakligen till allmänhetens trygghet, nu blifvit efter mogen pröfning genomförd.

Faint, illegible text covering the majority of the page, likely bleed-through from the reverse side.

Faint text at the bottom of the page, possibly a footer or a separate section header.

